

DATUM
2024-06-04DIARIENR
2024/72-4ERT DATUM
2024-03-14ER BETECKNING
U2024/00726Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Skolor mot brott (SOU 2024:17)

Statskontoret lämnar synpunkter på utredningens bedömningar och förslag som handlar om att skolan ska få ett ansvar för ett brottsförebyggande arbete och att några myndigheter ska få i uppdrag att ta fram stödmaterial och vägledningar för ett sådant arbete.

Statskontoret avstyrker:

- att varje skolenhet ska ta fram en årlig lägesbild och åtgärdsplan
- att Brottsförebyggande rådet får i uppdrag att sammanställa och analysera lägesbilderna.

Statskontoret tillstyrker:

- att operativt stöd erbjuds skolor med särskilt stora utmaningar
- att skolorna ska ges ansvar att ha en beredskapsplan för allvarliga våldssituationer
- att statliga myndigheter tar fram stödmaterial för brottsförebyggande arbete och för beredskapsarbete riktat till skolor.

Skolan har en viktig roll i det brottsförebyggande arbetet

Statskontoret delar utredningens bedömning att skolan har en viktig roll i det lokala brottsförebyggande arbetet och att det är angeläget att skolan tillsammans med andra samhällsaktörer arbetar aktivt för att förebygga brottslighet. Skolan är en central samhällsinstitution som möter alla barn och elever från och med förskoleklass. Skolan har också redan i dag ett bredare uppdrag än kunskapsuppdraget, i och med skolans demokrati- och värdegrundsuppdrag som framgår i skollagen. Brottslighet och kriminalitet i låga åldrar är dessutom ett allvarligt samhällsproblem som behöver hanteras av många olika aktörer. Sedan 2023 har också kommuner ett utpekat ansvar att arbeta brottsförebyggande, vilket redan i dag påverkar de kommunala skolhuvudmännen. Statskontoret har därför inga principiella invändningar till den övergripande frågan om skolan bör få

ansvar för kunskapsbaserat brottsförebyggande arbete. Men vi bedömer att utredningens förslag om hur detta ska ske är förknippat med risker och problem.

Statskontoret avstyrker utredningens förslag om årliga lägesbilder och åtgärdsplaner på skolenhetsnivå

Statskontoret avstyrker förslaget om att varje förskole- och skolenhet ska ta fram en årlig lägesbild och åtgärdsplan. Vi bedömer att förslagen riskerar att bli alltför resurs- och kompetenskrävande och att arbetet sker på bekostnad av övriga delar av skolans uppdrag och rektors övriga ansvarsområden. Statskontoret anser att förslagets effekt på det brottsförebyggande arbetet är mycket osäkra, eftersom det saknas en tillräcklig analys över vilken kapacitet och kompetens som behövs för att utföra arbetet. Statskontoret ifrågasätter även förslagets resurseffektivitet, med tanke på att förekomsten av brott varierar stort, både mellan skolformer och mellan skolenheter. På många förskolor och skolor riskerar kraven att i första hand leda till administrativt merarbete med begränsad nytta. I sammanhanget bör också nämnas att regeringen tillsatt en annan utredning med uppdrag att minska den administrativa bördan för personal i förskolan och skolan.¹

När det gäller förskolor och skolors kapacitet att utföra arbetet ser vi en risk att kvaliteten på lägesbilderna och åtgärdsplanerna kommer att vara låg och variera stort mellan förskole- och skolenheter och mellan huvudmän. Både för att kraven konkurrerar med en lång rad andra uppgifter som rektorer är skyldiga att utföra årligen enligt skollagen, och för att det krävs stor kompetens inom områden som är helt eller delvis nya för många förskole- och skolenheter. Det finns redan idag utmaningar hos många huvudmän och skolenheter att bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete av hög kvalitet, vilket är frågor som ligger inom kärnverksamheten.² Även med kunskapsstöd från statliga myndigheter behöver det finnas en kapacitet ute på förskolor och skolor för att kunna tillgodogöra sig stödet på ett bra sätt och att kunna avsätta tid till arbetet.

Om regeringen ändå väljer att gå vidare med utredningens förslag föreslår Statskontoret att det först görs inom ramen för en försöksverksamhet med ett representativt urval av förskole- och skolhuvudmän, som sedan följs upp och analyseras av Skolverket eller en annan statlig myndighet som regeringen finner lämplig. Det kan ge regeringen ett mer gediget underlag för att sedan ta ställning till om kraven bör omfatta samtliga förskole- och skolenheter och vad som krävs för att arbetet ska ske med hög kvalitet. Det kan också ge ett bättre underlag för att

¹ Dir. 2023:72

² Se till exempel Statskontoret (2021:2). *Olika vägar till likvärdig skola – Utvärdering av likvärdighetsbidraget till skolan.*

bedöma om den administrativa bördan är motiverad i förhållande till den förväntade nyttan med åtgärden.

Statskontoret avstyrker förslaget om att Brå ska sammanställa lägesbilderna på nationell nivå

Statskontoret avstyrker även utredningens förslag om att Brå ska ta fram sammanställningar och analyser av skolornas lägesbilder. Vi bedömer att det redan från början behöver finnas tydligare syfte och användningsområden för dessa sammanställningar och analyser än vad utredningen formulerar. Även om lägesbilderna kan ge en mer kvalitativ bild tror vi att mervärdet av analysen är lågt i förhållande till vad staten redan känner till utifrån befintliga källor så som Skolinspektionens årliga skolenkät, statistik om elevsammansättning per skolenhet, statistik om anmälda brott från Polismyndigheten och mer kvalitativa uppföljningar och analyser från Skolverket.³ Dessutom kommer statistik från Polismyndigheten bli bättre om regeringen går vidare med förslaget om att huvudregeln är att polisanmäla alla brott som kan knytas till skolmiljön. Vi bedömer att det är osannolikt att lägesbilderna ger en annan bild än den bild Brå kan få genom att sammanställa data och uppgifter från befintliga källor.

Vi ser också metodmässiga problem. Brå kan visserligen välja att göra analysen utifrån ett urval av lägesbilder, men vi bedömer att det finns en risk för att en stor mängd varierande lägesbilder kan göra dem svåra att sammanställa till en nationell bild som är möjlig att följa över tid. Särskilt om lägesbilderna utgör en delmängd av annat analysarbete som sker inom skolan, vilket utredaren föreslår.

Statskontoret tillstyrker förslag om en beredskapsplan och löpande beredskapsarbete för att hantera allvarliga våldssituationer

Statskontoret tillstyrker utredningens förslag om att ge huvudmannen ansvar att bedriva ett löpande säkerhetsarbete på skolorna och ta fram en beredskapsplan för allvarliga våldssituationer. Vi anser att det är positivt att ansvaret är tydligt framskrivet i skollagen och inte enbart framgår indirekt genom regleringen om tillsynsansvar, arbetsmiljöansvar och arbete med elevers och personals säkerhet i skolan.

Statskontoret tillstyrker utredningens förslag om operativt stöd till skolor som är särskilt brottsbelastade

Statskontoret tillstyrker utredningens förslag om att ge Skolverket, Socialstyrelsen, Brå och Polismyndigheten i uppdrag att lämna förslag på hur ett operativt stöd till skolor som visar sig vara särskilt brottsbelastade kan utformas och fungera. Vi delar utredningens bedömning att skolor som är särskilt brottsutsatta bör kunna få

³ Se till exempel Skolverket (2023:10). *Skolans roll i det brottsförebyggande arbetet*.

ett operativt stöd från statliga myndigheter, som kan anpassas utifrån problembilden på den aktuella skolan. Sådana insatser bör skapa förutsättningar att sätta in effektiva och vetenskapligt förankrade insatser där behoven är särskilt stora, samtidigt som det avlastar skolorna på ett sätt som ger bättre förutsättningar att klara grunduppgifter som skolväsendet har.

Statskontoret tillstyrker förslag om ytterligare stödmaterial

Statskontoret delar utredningens bedömning att det är angeläget att säkerställa att det finns ett tillgängligt och praktiskt inriktat kunskapsstöd som alla förskolor, skolor och fritidshem kan ta del av för det brottsförebyggande arbetet och för beredskapsarbetet. Det är viktigt att materialet blir användbart och utgår från huvudmännens olika förutsättningar så som skolform, storlek och problembilder. Det är viktigt att myndigheterna som berörs i arbetet med att ta fram stödmaterial koordinerar sig så att de sänder ut samstämmiga signaler till huvudmännen.

Statskontoret har tidigare konstaterat att det behövs ett konkret stöd för att kunskap som myndigheter tar fram och sprider ska komma till praktisk användning bland yrkesverksamma i kommuner. Vi har även konstaterat att det finns ett behov av att göra rollfördelningen tydlig när det gäller vem som har ansvar för att ge verksamhetsnära stöd till lokala brottsförebyggande aktörer, så som skolan. Vi tar inte ställning till utredningens förslag var för sig som rör uppdrag till en eller flera myndigheter. Oavsett om regeringen går vidare med utredningens förslag om skolorna ska ges ett formellt ansvar att arbeta brottsförebyggande är det rimligt att anta att förskolor och skolor behöver vägledning och stöd för hur de kan arbeta med frågorna.

Generaldirektör Annelie Roswall Ljunggren har beslutat i detta ärende. Utredningschef Erik Nyberg och utredare Andrea Hasselrot, föredragande, var närvarande vid den slutliga handläggningen.

Annelie Roswall Ljunggren

Andrea Hasselrot